

Hídhelyzet és közöttiség Mészöly Miklós írásaiban

„... Útközben lakom. ...”¹

Írásomban egyfajta hídépítést kísérlek meg a híd mint tereptárgy és mint szimbólum különböző értelmezései között. Kétféle filozófiai hídértelmezés érintése után a Mészöly Miklós prózájában megjelenő hidak és hídhelyzetek kerülnek tárgyalásra, végül Mészöly egyik jellemző alakzatának egy lehetséges működését elemzem.

A híd szerepéhez hagyományosan a kapcsolat megteremtésének eszköze, az összekötés és összeköttetés kapcsolódik. Heidegger értelmezésében „A híd egy hely. Mint ilyen dolog, létrehoz egy teret, amelybe a föld és az ég, az isteniek és a halandók bebocsáttatnak.”² A térteremtés és a heideggeri négyesség összegyűjtésének a helye a híd ebben az értelemben. Keletkezésével kapcsolatban írja: „A híd »könnyedén és erőteljesen« lebeg a folyó felett. Nemcsak a már meglévő partokat köti össze. Akkor válnak először partokká a partok, amikor a hidat átvezetik. A híd teszi őket különösképpen egymással szembenivé. A másik oldal a híd által válik átellenessé.”³ Itt megjelenik a hídépítés/értelmezés egy másik aspektusa, mely ellentétes pólusokat köt össze és hoz létre létrejöttével. Georg Simmel hasonló gondolatmenetet követ a híd értelmezésével kapcsolatban: „... csak azt észleljük összekötöttnek, amit már előzőleg valamilyen módon egymással szemben elkülönítettünk, a dolgoknak először külön kell válniuk ahhoz, hogy összetartozzanak.”⁴ Úgy tűnik, az összeköttetés létrehozásának első lépése a szétválasztásban jelölődik meg. Simmel a következőképpen folytatja: „Közvetlenül és jelképesen,

¹ Mészöly Miklós: *Szerelem*. In: Mészöly Miklós: *Esti térkép*. Szépirodalmi, 1981. 37.

² Martin Heidegger: *Építés, lak(oz)ás, gondolkodás*. Ford.: Schneller István. In: Schneller István: *Az építészeti tér minőségi dimenziói*. Terc Kft., 2005. 85.

³ I. m. 82.

⁴ Georg Simmel: *Híd és ajtó*. Ford.: Ózer Katalin. *Híd*, 2007/2. 30.

testileg és lelkileg minden pillanatban mi vagyunk azok, akik az összekötöttest szétválasztják, vagy a szétválasztottat összekötik.”⁵ Az okoknak egyfajta antropológiai válaszát is megadja: „Az ember legmélyebb lényegéhez tartozik, hogy határokat állít fel önmagának, de szabadon, azaz úgy, hogy ezeket a határokat újra megszüntethesse, hogy magát rajtuk kívül helyezhesse.

A végesség, amelybe kerültünk, valahol mindig a fizikai vagy a metafizikai lét végtelenségével határos.”⁶

Idekívánkoznak még Heidegger szavai a határról az ellentétek és a megfordítások végett is: „A határ nem az, ahol valami véget ér, hanem ahogyan ezt a görögök tudták, a határ az, amelynél valaminek *a léte kezdetét veszi.*” (Kiemelés az eredetiben.) A híd tehát valamiféle szembenállást és egyben összefüggést is példázó térforma.

Mészöly Miklósnál, akinél a határhelyzetek olyan fontosak, a híd *más-képp*, más árnyalatokkal jelenik meg. Egyik esszéjében így fogalmaz: „A híd nem fedezék. Aki hídra áll, a védtelenséget választja, két világ közé dobja magát, a döntés holtpontjába. Még ha visszafordul is, már elárulta egy lehetséges szándék lehetőségét.”⁸

Prózájában többször találkozhatunk hidakkal. Bálint állandó határhelyzetét *Az atléta halála* című regényben talán az is megerősíti, hogy egy Lánchíd utcai lakásban lakik. A hely determináló erejére kérdez rá a narrátor az *Alakulásokban*: „Lolának minden hányavetisége mögött is van valami bazaltkemény okoskodás. Este újra felhív, és a következőket adja elő: vajon ha nem a Margit híd szigeti bejárájánál futunk össze Szirákyékkal, hanem másutt, mondjuk a pécsi gyors étkezőjében, sor kerül-e köztünk az elhangzott néhány mondatra?”⁹ Az átmeneti helyek közti különbség finom példája ez, sőt a hídon belül a bejáróról van szó, a vonaton belül az étkezőkocsiról. A *Magyar novella* két különös és kiemelten fontos, különböző átmenetiségeket képviselő figurái, Jamma és a költő „A Fürdőház utcai vashíd alatt rendezik be a »műhelyüket«. A költő szerez két kis kalapácsot, egy kis vasüllöt, és délutánonként ott kalapálgatják együtt a szögeket.”¹⁰ A világ rendjének helyreállítása, a görbe szögek egyenesre kalapálása egy átmeneti, de mégis összekötő hely alatt történik. S lehetne idézni még az élet-halál mezsgyéjének jelképeként

⁵ I. m.

⁶ I. m.

⁷ Martin Heidegger: *Építés, lak(oz)ás, gondolkodás*. 83.

⁸ Mészöly Miklós: *A kiközösítés ürügyei (Meditáció Peter Fleischmann „Vadászjelenetek Alsó-Bajorországban” című flmjéről)*. In: Mészöly Miklós: *A tágasság iskolája*. Szépirodalmi, 1993. 173.

⁹ Mészöly Miklós: *Alakulások*. In: *Volt egyszer egy Közép-Európa*. Szépirodalmi, 1989. 591.

¹⁰ Mészöly Miklós: *Magyar novella*. In: *Volt egyszer egy Közép-Európa*. 78.

is szereplő számtalan vágóhidat, melyek visszatérő motívumai Mészöly novelláinak.

A hídra, hidakra történő utalások mellett talán fontosabbak azok a leírások, melyek egy-egy hidat vagy hídhelyzetet jelenítenek meg. Ez alapján három Mészöly-írás híd-leírását és híd-szituációját szeretném közelebbről megvizsgálni.

A *Saulus*ban központi helyet betöltő álmok elmondását a következő szöveg vezeti be: „Fönt a tetőn feküdtem, a sátram előtt, a csillagokat néztem. Hiába próbáltam eljutni valamilyen számvetésig, nem sikerült. Mintha két vasnyárs között feküdtem volna, kifeszítve. Még soha nem volt olyan látomásom, amilyenről a próféták beszélnek; de annál gyakrabban láttam magamat egy iszonyú nagy tér közepén, a saját üres jelenlétem legalján. Úgy buktam bele ilyenkor az éber álomba, mint aki ott is tovább folytatja a nyomozást...”¹¹ A lélekállapotra alkalmazott hasonlat egyrészt a nyomozó helyzetében felmerülő vadászat párhuzamot is felerősíti, amennyiben Saulus mint vadász, egyre inkább vaddá, üldözöttté válik. Másrészt saját belső vívódását, a feszítő, feszülő kettősségeket és kételeyeket is kifejezi. A vasnyársra kifeszítettség helyzetében ő maga lesz a *között-lét* megvalósítója, testhelyzete hídhelyzet is. Az álmok is belső vívódásait tükrözik, a testhelyzet pedig egyben az útonlét metaforájává is válik, hiszen Saulus a kétségei által épp úton van valami ismeretlen felé. A kétségbeesés feloldó és átjáró szerepe is megjelenik e képben. A bevezetésben idézett különválasztás és összekapcsolás terepe, helye itt az önmagából hidat építés képe lesz, mely a teljes kiszolgáltatottságot és a túljutás lehetőségét egyszerre hordozza magában. A számvetés helyzete már önmagában egy *között* szituációt jelent, hisz a múlt és a jövő között képez hidat, átjárót. A híd közvetítő szerepe mellett a *Saulus*ban inkább a *között-lét* szituációja fogalmazódik meg, mely önmagában hordozza az átjutás lehetőségét valamelyik partra.

A másik Mészöly-írás, mely valóban híres hídjairól, a *Megbocsátás*. Az előbbi vasnyáron kifeszülő test párja lehetne az újabb, hasonló testhelyzet: „Anita nyitva talált egy könyvet a falépcső mellett, a biedermeier asztalkán: »...két világ között görbült kérdőjel vagyok, két part között a szakadék fölött lebegő hídvívre kötött nyomorék vagyok...« Valamilyen régi, vallomások szerző, a név nem mondott neki semmit. Nem is tudta, hogy megvan a könyveszekrényükben.”¹² A feszülés helyett itt a görbülés a hangsúlyos, a megkötöttség viszont közös. A kérdőjelként partok *között*, szakadék fölé görbült figura valamely vallomások szerző könyvéből való, ebből a szempontból is rokonítható Saulussal. A testhelyzet egyben a kétség formája is, a *között-lét* sajátja, a kérdőjel.

¹¹ Mészöly Miklós: *Saulus*. Jelenkor, Kalligram, Pécs, Pozsony, 1999. 80.

¹² Mészöly Miklós: *Megbocsátás*. In: *Volt egyszer egy Közép-Európa*. 527.

Egy másfajta határhelyzet és a közvetítés hatványozott jelenléte fogalmazódik meg, újra egy gyermekszobai képben, a kép leírásában: „A heverő és az emeletes ágy között jámbor kép függött a falon: szakadékos patakmeder fölött őrangyal vezet át két kisgyereket egy keskeny pallón. Széltében ketten is alig férnek el rajta, az őrangyal azonban – ahelyett, hogy maga előtt vigyázná őket – közöttük lépked, a két gyerek hajszálla a palló szélére szorul.

Gergelynek, bár nem tudta volna értelmezni a szót, *cinikus* véleménye volt az ábrázolatról.”¹³ (Kiemelés az eredetiben.) A jámbor kép maga is határhelyzetben van, a két ágy között függ a falon. Híd helyett egy keskeny pallón egyensúlyoznak hárman. Az angyal önmagában is közvetítő, hídhelyzetet tölt be ég és föld között, isten és az emberek között. Az ábrázolaton a két kisgyerek *között* helyezkedik el, ám ez a *között-lét* épp a küldetését, a gyerekek átkísérését a pallón látszik veszélyeztetni. Gergő kiemelten cinikus véleményének oka a küldetés hatványozott jelölése lehet, mely az angyal eredeti funkcióját kérdőjelezi meg.

A képeknek különösen fontos szerepük van a *Megbocsátás* szövegében, a sűrítés egyik lehetséges eszközeként is szolgálnak, amennyiben elmondatlan történeteket mondanak el. A képek sorában is van egy különleges helyzetű, mely a kisregény során folyamatosan készül, Anita faszénparázzsal égetett, az *Állatok búcsúja* című képe, melynek leírása a következő: „Madarak búcsúztak rajta a föld négy lábú állataitól, a szarvastól, a vadmacskától, a borztól, a báránytól. Útra készülődtek a flamingók, a verebek, a szarkák és az ökörszemek. Patak választotta el őket egymástól, de az egykori híd, mely a két partot összekötötte, már csak üszkös romjaiban volt látható. Szálkásan meredezett. Fekete nap világított fölöttük, noha középujt kettérepedt.”¹⁴ A kép meglehetősen paradox jellegzetességekre épül: a felsorolt madarak nem költöző madarak, a híd, mely egykor a partokat összekötötte, már csak romjaiban van jelen, mert leégett (a kép alkotásának technikája is az égetés!), szálkásan meredezik, s pusztulásában már nem a vízszintes, hanem a függőleges irányba mutat, a nap fekete, sőt kettérepedt. Minden az ellentétével van jelen: nem költöző madarak indulnak útnak, a híd nem biztosít átjárást, sőt romjaiban felfelé mutat, a nap fekete, sőt ez a fekete nap mégis világít, s nem kerek, hanem kettérepedt. Minden *másképp* van, mint ahogy lenni szokott. A megszokott formák, működések és keretek újragondolásának igényeként is értelmezhető ez a minden dolog alaptermészetének ellentétét tartalmazó leírás. Egyetlen, csak jelzésszerűen jelenlévő a képen a patak. Mészöly az elemekről írva a vizet a következőképpen jellemzi: „A víz az elemek középárányosa; a közönségesen láthatónak-foghatónak határproduktuma, [...] Híd és válasz-

¹³ Mészöly Miklós: *Megbocsátás*. 535.

¹⁴ Mészöly Miklós: *Megbocsátás*. 504.

tóvonal. Az anyag androgin fázisa: csak a szilárd segítheti tartós-szemléletes formához. [...] Ami felé a víz vonz – mint látvány, mint elemi ránk hatás –, olyan állapot, mely csupán a gondolataink szerkezetét formálódásától igyekszik megszabadítani, de nem igényli énünk és személyiségünk feladását és »átadását«. A víz az amorf emocionalitás eleme; illetve magasabb szinten a kontemplációé, mely még mindig csak elvegyíti a »mással«, és nem azonosít vele az önmegfeledkezés teljességig.¹⁵ A képen éppen csak jelölt patak vize elválaszt, de egyben az egyesítés terepe is, hisz az állatok búcsújának, a szétválás előtti összegyűjtésnek a helye is. Az ellentétes leírások pedig épp ezt a vízszerű mozgást, a szerkezetét formálódástól való eloldódást hivatottak elérni, aminek talán némi köze a megbocsátáshoz is.

A harmadik híd-pozíció az *Ahol a macskák élnek* című novellában található, s az olvasás helyzetéhez, a főszereplő Tóth főkönyvelő, a „szenvedélyes olvasó” egyik szertartásához kapcsolódik: „Az olvasás koncentrációja igazában akkor kezdődik el, mikor a vállát is mélyebbre süppedteti a párnába, talpát meg nekinyomja a rézagy végének, s az egyik cirádás rézrudat befogja a két lábujja közébe. Olyannak érzi magát így, mint egy függőhíd.”¹⁶ Az eddigi, hídpozícióban lévő testhelyezethez kapcsolódó példák: a vasnyársak közt kifeszülés, a szakadék fölött hídvívre kötözöttség a vívódás, a kétségbeesés metaforái voltak. A főkönyvelő szituációja annyiban hasonló, hogy itt is maga a test tölt be híd szerepet, ám itt a hídpozíció felvétele önkéntes, s a *közöttlétnek* sokkal inkább az összekötő jelentését mozgósítja.

Az olvasás különleges helyet tölt be a főszereplő életében, az egyik legfontosabb tevékenysége. Az olvasáshoz kapcsolódóan nem csupán a testhelyzet, hanem a test helye s az adott helyről feltáruló látvány is fontos: „Olvas, felnéz, s anélkül hogy a fejét mozdítaná, egy otthonos részletet lát az áttekinthetetlen világból, s biztos lehet benne, hogy ez a látvány indokolatlanul nem változik, ott marad a helyén. Ami nem kis dolog. A világ tele van alattomos réssel, amit legtalálékosabban megszakadt folytonosságnak lehetne mondani.”¹⁷ Ezeknek a réseknek, megszakadt folytonosságoknak a feloldását is szolgálhatja az a testhelyzet, amit az olvasáshoz választ a főkönyvelő.¹⁸

A novellát két találkozás szervezi. A második találkozáskor többféle ismétlődés veszi kezdetét, s a korábbi közös események, mozdulatok újra előhívódása mellett a férfi saját, intim szertartásának, az olvasáshoz kapcsolódó

¹⁵ Mészöly Miklós: *Az elemekről, szabadon*. In: Mészöly Miklós: *Érintések*. Szépirodalmi, 1980. 147–148.

¹⁶ Mészöly Miklós: *Ahol a macskák élnek*. In: *Volt egyszer egy Közép-Európa*. 458.

¹⁷ *Ahol a macskák élnek*. 458.

¹⁸ A rések fontosságát a Mészöly-életműben sokan említették már, legújabbban: N. Tóth Anikó: *Rések*. In: *Szövegvándor. Közelítések Mészöly Miklós prózájához*. Kalligram, Pozsony, 2006. 85–98.

testhelyzetnek a nő általi spontán felvétele az, ami egyfajta egymásra hangolódásként értelmezhető: „Marcella odanéz az ágyra, s megfogja az egyik círadás rézrudat. »Te mért nem tartasz macskát?« – és az enyhén hátradöntött székét nem engedi vissza, cipője orrával tartja az egyensúlyt. Eddig semmilyen hívó mozdulata nem volt, s ez a mostani sem az, a főkönyvelőt mégis ütészerűen éri, kis verejték ül ki a homlokára.”¹⁹

Ez a testhelyzet egy olyan pont, ahol a „pontos élet” megszokásai és a kivételek keresztezik egymást. Itt a hídpozíció valóban egy összekötő funkciót betöltő testhelyzet.

Ugyanebben az írásban szerepel a macskákkal kapcsolatban egy Mészöly által gyakran és szívesen használt alakzat: „Van a macskáknak egy különös tulajdonságuk: a bizalmatlan bizalom. Hogy valójában mi ez, ki tudja. Elfoglalnak egy távoli-közeli őrhelyet, olyan nyugalommal, mintha csak egy világ vége tudná elmozdítani őket, esetleg még dorombolást is hallatnak, mintegy jelezve, hogy a rokonszenv valamilyen minősége e pillanatban belőlük sem hiányzik, majd váratlanul másképp döntenek, s eltűnnek, mintha sosem lettek volna.”²⁰

A „bizalmatlan bizalom” oximoronjában a *Megbocsátás*-beli készülő kép leírásának ellentétező logikája is felfedezhető, s egyben a *közöttiség* egyik lehetséges formája is lehet ez az alakzat.

Borges a következő „definíciót” adja az oximoronról: „Az oximoron kifejezés alatt egy olyan jelzőt kell érteni, amely láthatóan ellentmond ama szó értelmének, amelyhez kapcsolódik. A gnosztikusok ennek megfelelően beszéltek sötét fényről, az alkimisták pedig fekete napról.”²¹ Talán nem véletlen, hogy Borges példája egy fekete napot említ, épp mint az Anita képen látható nap. Minek a kifejezésére szolgál az oximoron alakzata?

A *Kis magyar retorikában* ez áll: „Az *oxymoron* ellentmondó, illetve egymást kizáró fogalmak egységet alkotó, szoros szintaktikai kapcsolata, amelyben ezáltal erős belső feszültség keletkezik.”²² Az oximoron retorikai-stilisztikai gondolatalakzat. A gondolatalakzatban pedig a jelölt valóság és a nyelvi jel normatív kapcsolatának módosulása történik.²³

Az oximoron két szóból álló szókapcsolat. Alapesete, hogy a jelző és a jelzett szó szemantikailag egymással ellentétes dolgot jelöl. Az oximoron maga egy hídhelyzetet hoz létre a befogadóban, azzal, hogy két ellentét közé taszít-

¹⁹ *Ahol a macskák élnek*. 466.

²⁰ *Ahol a macskák élnek*. 457.

²¹ Jorge Luis Borges: *A zabír*. Ford.: Benyhe István. In: *A halál és az iránytű*. Európa, 1999. 276.

²² Szörényi László, Szabó Zoltán: *Kis magyar retorika*. Helikon, 1997. 154.

²³ <http://enciklopedia.fazekas.hu/retorika/Oximoron.htm>

ja. A jelentésadás elhalasztódik, felfüggesztődik, a *között* helyzetébe kerül a befogadó. Az oximoron olyasvalami megfogalmazására tett kísérlet, melyet csak a végpontok egyidejű kijelölésével lehet kifejezni, egyfajta nullpontra helyezkedéssel, ahogy Mészöly is fogalmaz ugyanebben a novellában:

„A foltos macska felpúposított háttal gubbasztott a kövek és vasak között, mereven nézett a kénsárga szemével, ügyet sem vetve a főkönyvelőre, mindenén kívül helyezkedve, mégis a legteljesebben belül. A létezés nullpontján?”²⁴

Az ellentétes jelentések, ellentétező szerkezetek használata lehet az egyik eszköze annak a feszültségnek, mely Mészöly-írásaiban, mondataiban szikrázik, s melyről a kortársak tanítványok sora beszél. Csak két példa arra, hogy ki hogyan érinti a Mészöly-mondatot:

„MM is változtatott a magyar mondaton. Nem szelídítette meg, mint a zseniálisan plump Mikszáth, nem bontotta ki, mint Krúdy, nem nyeste meg, mint Kosztolányi, ennyi tér már nincs. Húzott rajta egy kicsit. Megfeszítette (magát, hogy stb.). Lett egy kis hajlás a mondatban; mint egy íj, pattanás előtt. Robbanás előtt. Valamit matatott ott belül a molekulák közt, amitől telítődött energiával a mondat.”²⁵ – írja Esterházy. Az íj képe, a feszülés, a pattanás előttiséggé pillanata valami hasonlóra utalhat, mint ami az oximoron „működését” jellemezheti, hisz „minden oximoron, ellentmondást, szembenállást, függőben levést tételez”.²⁶

A *Családáradásról* írva mondja Nádás Péter: „minden eddiginél jobban átláthatók a Mészöly-könyvek roppant ellentmondásai, azok a végletes és feloldhatatlan feszültségek, amelyekkel stílusa a legjobban jellemezhető”.²⁷ Nádás írásának címe pedig önmagában is egy oximoron: *Mészöly idegen anyanyelvén*.

Az oximoronok használata, jelenléte jelentős a Mészöly-írásokban, tüzetes vizsgálatuk, esetleges tipizálásuk még a kutatók, értelmezők előtt álló feladat. Az idézett novellában is található még néhány oximorongyanús alakzat: a „kiismerhetetlen rendszeresség”, a „nem tisztázott hűség tartózkodása”, a „káprázatosan sikertelen”, a „szokatlan természetesség”. E példákat csupán a véletlenszerűségén belül maradván az oximoron jelenlétének horderejét bizonyítandó soroltam fel.

Azt, hogy az oximoron a feszültség kifejezésének, létrehozásának és megérzékítésének egyik lehetséges formája és eszköze Mészölynél, illetve az

²⁴ *Ahol a macskák élnek*. 461.

²⁵ Esterházy Péter: *1 könyv. Mészöly Miklós tündöklése*. Élet és Irodalom, 1999/8.

²⁶ Lukovszki Judit: *Az éppen létrejövő művészet*. Debreceni Disputa, 2005/6–7. 100.

²⁷ Nádás Péter: *Mészöly idegen anyanyelvén*. In: Nádás Péter: *Kritikák*. Jelenkor, 1999. 181.

ehhez kapcsolódó tudatosságot ars poeticaszerű megjegyzései is „szavatolják”. „[A] legtöbb, amire vállalkozhatunk: világosan megírni a homályt.”²⁸ – írja *A mesterségről* című önvallomásában. Ugyanennek az írásnak a második pontjában mintha módszerének, s ezen belül a feszültségkeltés eszközeinek háttérét tárná fel egyik saját oximoronjának értelmezésével: „A művészet csak addig lehet igazán önmaga, amíg egyesíteni tudja a szépséget és a becsületes inzultust. S itt korántsem formai inzultusra, meghökkentésre gondolok. Az igazi formabontás sosem öncélú, mindig *megfelelő* formát kereső; s az más. Mint ahogy az inzultus is, ha igazi: mindenekelőtt szembesítés magunkkal.”²⁹ Jó példa ez arra is, hogy a „becsületes inzultus” oximoronja mennyivel többet, mást mond bármely körülírásnál. Az alakzat önmagunkkal szembesítésként való értelmezése érthető, a „becsületes inzultus” viszont felejthetetlen és folyamatosan értelmezést igénylő szókapcsolat.

Az ellentétes és feszültségkeltő szerkezetek használatának egyik lehetősége másik önmetaforája lehet a Mészöly-féle ferdítés: „Többször megjelent előttem az az ideálkép, hogy mérhetetlenül realista legyek, de ferdítéssel. Vagyis többször elképzeltem egy szinte minden pontján mimikrirel ellátott képet, csakhogy az egész kép öt centit el volt ferdítve. Ebben a ferdítésben véltem felfedezni a saját kis játékkeremet.”³⁰ A ferdítésben megjelenő játéktér lehetőségei lelhetőek fel például az említett oximoronokban, melyekben a kategóriák viszonylagossága és az ellentétek egysége, az értelmezés imperativusa fejeződhet ki; a pleonazmusokban, melyeket Szilasi László a *Családáradás* domináns trópusaként jellemez, többek között „az azonosságokra való folytonos rákérdezés”³¹ trópusaként értelmezve őket. A „ferdítő” elemek közé sorolható még a *másképp* szó használata, mely értelmezhető e ferdítést, módosítást jelző szóként is, s mely az előbbiekhöz hasonlóan az újragondolás, a rákérdezés egyik lehetőségét kínálja fel.

Az ellentétes szerkezetek egy másik funkciója lehet a szerepeltetett ellentétek együttlátására, -láttatására tett kísérlet, egy olyan perspektíva létrehívása, ahonnan az ellentétek eredendő egysége látható. Erre, de legalábbis arra, hogy egy dologhoz két egymástól merőben eltérő viszonyulás egyszerre és együtt is jelen lehet, példa újra az *Ahol a macskák élnek* című írásból a főkönyvelő barátjának szájába adva: „a szúnyog fél a víztől, mégis odarakja a

²⁸ Mészöly Miklós: *A mesterségről*. In: *A tágasság iskolája*. 101.

²⁹ Mészöly Miklós: *A mesterségről*. 97. A becsületes inzultus értelmezéséhez a *Vakügetés és megbocsátás* című esszé (In: *A pille magánya*) tartalmazhat még fontos adalékokat.

³⁰ Mészöly Miklós: *Párbeszédkísérlet*. Kérdező: Szigeti László. Kalligram, Pozsony, 1999. 69.

³¹ Szilasi László: *Pleonazmus: a vízjel retorikája*. In: Sz. L., Hárs Endre: *Lassú olvasás*. ICTUS-JATE, Szeged, 1996. 161. 142–163.

petét³², majd ugyanez a gondolat megismétlődik a lány szövegében, mikor a tűzimádásról beszél: „A macskák bezzeg nem sopánkodnak!” – „A macskák?” – „Igen... Hát nem bolondulnak érte? Legszívesebben talán még kölykezni is bele a parázsba kölykeznének. És mégis félnek tőle.”³³

Hasonló értelmezés lehetséges bizonyos oximoronoknál is. Például a „pontos véletlen”³⁴ alakzata önmagába foglalhat egy olyan szemléletet is, melyben, ahogy Bahtyin mondja, „a véletlen a szükségszerűség egyik megjelenési formája”.³⁵ S ennyiben az alakzat nem annyira ellentétként, hanem egy pontos értelmezésként artikulálódik.

Mégis gyakoribb az ellentétesség, az oximoron pillérei között jön létre a feszültség, általa kerül hídhelyzetbe a befogadó, s valami bizonytalanban, nehezen megfoghatóban, valamiféle *közöttiség*ben kell „berendezkednie” mindig újra. S ezt szívesen teszi az olvasó: „Mert az ember az a kapcsolat teremtő lény, amelynek állandóan külön kell választania, és különválasztás nélkül semmit sem képes összekötni, ezért két part indifferens létét előbb szellemileg egyfajta elválasztottságként kell felfognunk ahhoz, hogy aztán egy híddal összeköthessük őket.

És ugyanígy az ember az a határlény, amelynek nincsenek határai.”³⁶ – írja Simmel.

A *közöttiség* az emberlét egyik jellemzője is, ennek a *között*-létnek adja pontos képét Mészöly egyik közeli kortársa Nemes Nagy Ágnes *Között* című versében.

A *között* nyugtalanító sávjában történik valami még és már nem megnevezhető. A *közöttiség* megformálódhat időhatárok között: „Érti valaki közülünk a két este között leölt állatot?”³⁷, vagy térhatárok között: „Ahol összetalálkoztunk, többnyire nem szokott rajta lenni a térképen. Valahol, két hely között.”³⁸

A *között* időben és térben egyszerre meghatározott metaforája lehet az úton-lét, mely Mészöly egyik fontos, visszatérő gondolata. További hídon- és úton járáshoz való gondolat Mészöly naplójegyzeteiből:

„Az úton végig kell menni. De nincs vége. Csak ott talán, ahová az elkopott hídlábak elvándorolnak? Aztán ott is új jelzőtábla fogad. Az úton végig kell menni. De nincs vége. Pedig az úton nem lehet másképp *elindulni*.”³⁹

³² *Ahol a macskák élnek*. 458.

³³ *Ahol a macskák élnek*. 466.

³⁴ Mészöly Miklós: *Lesiklás*. In: *Volt egyszer egy Közép-Európa*. 475.

³⁵ Idézi Thomka Beáta: *Mészöly Miklós*. Kalligram, Pozsony, 1995. 41.

³⁶ Georg Simmel: *Híd és ajtó*. 35.

³⁷ *Saulus*. 92.

³⁸ Mészöly Miklós: *Bolond utazás*. In: *Volt egyszer egy Közép-Európa*. 169.

³⁹ Mészöly Miklós: *Naplójegyzetek*. In: *A pille magánya*. Jelenkor, Pécs, 1989. 175.